

7218

Bytyn Өlkelerin Proletarlary Birlешiniz! ЗСРБАЙДЖ ЦЕНТРИ
بوتون ئۆلكه له بىك بروله ئارلارى بىرلشكەن ئۆزى دوت كىبه ئاس

ГОСУД. БИБЛИОТЕКА

MƏARIF نىعارف يولى JOLL

داغستان خلق معارف قوميسارلىغىنىك نىشرىياتى در.

№ 12

3760

Мعارف بولى

داغستان خلق قومسارلىقى طرفندن نشر ايديلهن مصور
علمى، ادبى، اجتماعى و پيداغوىي ژورنالدر.

№ (45) 12

عنوان:

ماحاج-فالا. خلق معارف قومسارلىقى.

Dikabir

1928 il.

لهنين و مدنى انقلاب.

آرتيق بيش سته در كه فرقه ميمز بويوك قورولوش ايشلرئنده لهنينك رهبرلىكى اولمادان فقط اونون وسيله ربه استاددا دورمادان ايله ربه بور. و بو بولندا صادق ايديلهن هر بر مانه قارشى آمانيميز مازمه آچاراق اونا صادق قالماق اغروندادا چالشير.

لهنين وفات ايشديگندهن صورنا آراسيرا لازم كهلديكجه حيات طلب اينديكجه فرقه ميمز طرفندن اورتابا آيتلان هر بر مسئله نيك اساسنده لهنينم دورور. متابعه شمه، لهليقتريشله شمه قوتور ايتله شمه، قوله تبوله شمه، شخصى تقيد بوكا به گزير.

اورتابا آيتلان برچوق مسئله لر لهنينك صاغليغنده سوبه نيلمشدر. عينيله بوتون كسكين ليكله سوك فرقه قورولماي اورتابا آيتلان مدنى انقلاب مسئله سى دخى چوق - چوق اولر لهنين طرفندن دفعه لهله قيد ايديلمشدر:

«دوغروداندا بيزه يه تيشمه يهن بر شيشي وارسا اودا اهالي موزه تامايه قوتور ايسا نيك منفعتى اكلا تفاق و قوتوبه راسيادا اشتراك ايشلرئيني دوزه لشمه كدهن اوتري لايقجه مدنى اولماما ميمزدر، سوباليزمه كه چمه كدهن اوتري بيزه لازم اولان شيشي يالگوز بودور، بوئى الله ايتمهك ايچون بويوك بر ده گيشك ليكه احتياج وار در. داها طوغروصى بوتون كله نيك مدنى سوبه سنك بوكسه له سى لازمدر. اهالى نيك هاموسنى قوتور ايسا اطرافه چه كه بيلمك ايچون بيزه بهكى اقتصاد سياستندن استفاده ايتمهك لازم در فقط لايقجه بو مقصدى الله ايشمه كدهن اوتري تامام تاريخى بر دور طلب اولونور. بودور نيك آخريته واره اقدان اوتري ايسه لك ياقنى شرائط تحتنده لك آرى 80 - 80 يل لازم اولاجا قدر.

هر كاه بو تاريخى دوره كه چيلمه زسه، بوتون خلق سوادلى اولما زسه. كافى درجه ده دراكه له نه ز سه هاييله اهالى به لايقجه كتابدان استفاده ايتمه گيك خي رلى اولدوغونو قانديرما ز ساق و خلقى مادي جهندن يعنى آجايقدان قورايقدان تامين ايتمه زسهك بو مقصدنه نائل اولماق ممكن ده گلدرد.

بولداس لهنين هر بر قصور ميمز نيك دفعته چاره و عين زماندا ترفى و تعالى موزه سبب اولاراق يالگوز مدنى انقلابى گورور و بو خصوصدا ديپور:

مندرجات

لهنين و مدنى انقلاب.

داغستان معارف خادملر اتقافى قورولما نيك بىكونالارى.

مبيلتئوز: آتا نيل زاحماتجى خلقى ساتميش ليزم كه

تارتاغان نيلدرد.

مكتبلرى ملي لسانه كه چيرمك و بىكى داغستان

القباسنى تطبيق ائمهك.

مير جلال: ادياندا رومانئوزه

رحيملى. ر. تدريس پروغراملا ميمز.

رحيملى. ر. مه توديق ايشلر ميمز.

خرونقا.

3 نومرولى سؤاللا رك جوابلارى.

ييلدريش.

شكلار.

داغستان معارف خادملر اتقافی قورولتائینگ یکو نلاری

«ایشینگ مرکز قتلای مدنی لیک» اوزمیریندهدر. اونا گوره بیزیم غربی آوروپانینگ مدنی بیر عادی دولتی درجه سنه جانا بیلیمیز ایچون اڭ چیتین ایشلری گورمه یز لازمدر.»
بوندان آڭلاشیلان بوکه سوسیالیزم قورولوشونا عائد ایشلریمزده کی موقییتی تاملین ایده بیلیمجهک باشلیجا شرایط ملکتک مدنی جهندن بوکه لهنه سندن عبارتدر.

اهالی نیک تاملابه قونورایتنه قیریلیمسی و آتپاراتیمزیک یه کیدمن دوزلمه سی کی مهم مسئله لری؛ لهنین بولداش ایشچی صنفیک و کندلیلریک مدنی بوکه لیشلری حقدن کی مسئله لره لیه صیقی صورتده علاقه دار دوتوروی.

له نین روسیه ده اولای بیلیمجهک مدنی انقلاب ایشلریک دوزلمه سیندن اوتوره، تخمینا 20 - 30 یل مدت تعیین ایدیردی بونی تعیین ایتدیکده شهیمسز اوه بوله بیر شیئی نظرده دوتیمیشدرکه، اوقتپاراتیلای مدنی انقلابک وجوده گه تیریلیمسندن اوتری اڭ چوق لازم اولان سرعتلی موقوتن اساسلارینی میدانا قویوشدور.

اوقتپاراتیلای نتیجه سی اولراق الهه ایدیلیمش آلویریلی حاللاری و واسطه لره له نین بوله تصویر ایدیردی:

«هیچ بیرده بیزده اولدوغو کی خلق کلمه سی حقیقی مدنیته ایله مرافلانایور؛ هیچ بر بیرده بومدنیتهک مسئله سی، بیزده اولدوغو کی دیرین و تدریجی صورتده قوبولمایور؛ هیچ برده و هیچ بیر ملکتده دولتیگ اختیاری ایشچی صنفیک ائله اولمیش هیچ بر بیرده بیزده اولدوغو کی ایشچی اوز وضعیتینی باخشیلانمیشدر- ماقدان اوتری قریبان ویرمه میشد.»

بوتون بو مسئله لر آچیک - آچیقینه له نینگ بیره لته تارباتک مدنیته نه جور تمین ایتدیگیکی و اونو نه جور تعریف ایدرکه اهیتله ندریدیکتی گوتهریر. بولداش له نین یلمه خانوق ایله آتپاریشی باخته ده مدنی انقلابک اسانندن عبارت اولان حکومتیک ضعیف باره سمدن کی فکرنی آشاغیداکی طرزده تئور ایدیر:

«اگر سوسیالیزم قورولوشونان اوتری مدنیتهک معین درجه سی طلب اولورسا (هر چند مدنیتهک بو معین درجه سی کیمسه گوتهره یلمز) سن نه ایچون اولده بیز، همین معین درجه یگ اساسلارینی انقلاب بوله فتح ایتسه گه باشلامایوریزکه، سوکرالاری ایشچی کندلی حکومتک و شورا قورولوشنک اساسی اوزره باشقا ملته لر چاناق ایچون ایله ری یوروله که»

باشقا بر بیرده دیور:

«نه ایچون بیز اولده اوزمیزده ملکلارلاری و روسیه قاپتالیسته لریک قوولماسی کی اوله بر مدنی لیک اساسلارینی بارانمادیک که سوکرالاری سوسیالیزمه دغرو هر کهک باشلیق بوله عادی توخی ایشونبندلاک محکم اولمادیقی هالیکه کابدا اومویش سکز.» ..

سوسیالیزم قورولوشونان اوتری لازم اولان مدنی درجه یگ بیزده بولوغوی و بیزیم ملکت اولمادقیقیز باره سنده منته یظنلر طرفندن انتشار ایدیلن سوزلر اوزمونه له نین بولداش بوتون انقلابی حرسر ایله قاتیشدری. آرتیق بو حیاتی اولراق اوزونی کورسه میشددر. بیز آرتیق فرقه میزیک مدنی انقلاب ساحمه سده آتپاریشی سیاست نتیجه سی اولراق بر چوق ایشلر گوتشیز. بونوگلا برابر بر چوق نقصانلاریمزده وار ددر. وار قومیزله چایشاراق له نینگ ایسه دیکی مدنی انقلابی الهه ایدرکه سوسیالیزم قورولوشونا طوغرو ایلدیلمه ییز.

نویابر آیتک «۱۲» سینده یازغریلویبا «۹۸» ننده
بینه معارف خادملر اتقافی قورولتای بر جوق مهم مسئله لره حلای ایله مشغول اولیشی؛ او جملدن مذاکره بومییهده دوران اتقائیک مرکزی قومیته سینک قهائیتنه عائد داغستان معارف خادملر اتقائیک، داغستان خلق معارف قومیاریلیشیک و عین زاماندا مدنی اتقائاریک نوبتی مسئله لری ختندا معروضلر دیگله نیشدر.

سوز بوق که، XV-تجی فرقه قورولتاینگ قرار- لاری صیراسیندا اڭ مهم موقع اشغال ایسن مدنی انقلاب مسئله یگ حلای ایله موزای اولراق مذاکره بومیه اولدوقجا گوزمل ترتیب ایدیلیمش موقیتیک ذبکر جهتمده قبول ایدیلیمش قرارلادادر.

اتقائیک مرکزی قومیته سی معروضه سی اوزرینه یچقاریلمش قراردا ایتمک اول اتقائیک بوتون خط حرم کتینتی، زحمت حقق دائره سینده کی سیاستی، اتقائیک عضولریک ایستهر مدنی و ایستهر معنوی جهندن مدافع ایدیلیمسی اوغروندا کی تشبیرلینی تقدیر ایتمهک برابر آشاغی آتپاراتلار اوزمیرینده فوترول آرتپارماق، شخصی تقدید شاعرینی حیاته تطبیق ایتنک ایشلری هر جهتن ساغلاملاندیرماق اوغروندا تثب ایدیلیمه لیدر.

اتقائیک عضولرینی استحصالانلا جلب ایتنک، مرکز اوز قهائیتنی محلی مطبوعات اورغانلاری آرتپاریندا انتشار ایتدیرمک نیشنده اولمالی ددر. بو قرارلار صیراسیندا اڭ اهمیتی بر موقوتون مرکزی قومیته اورغانی اولراق تورک دیلنده بر غزیه تیک نثر ایتدیریلیمسی تیک رجا ایدیلیمه سیدر. مرکزی قومیتهدن بوگا بگزه بر جوق رچالار ایدیلیمشدر.

عیبه اتقائیک داغستان شمه سی ختندا یچقاریلان

قرارلار بویوک اهمیته مالکدر. ایتمک اول نظره چاریان آشاغی اتقائیک نوبته کوزلاری اوزمیرینده هر لیک آرتپاریلمه سی، کوزلده اتقائیک ایشلر ایله تاملین ایدیلیمسی ایچون مرکزی قومیته حسابنا 25 قزیک فورسا کوننده ریلیمسی ختندا رجا ایدیلیمسی کی بویوک مسئله لردر.

همکارلار انظباطنی بوکه لیمک. محل ایله جانلی علاقه ساقلانماق، بیوقراتیمزیک کوکیتی اوزمک، شخصی تقدید شاعرینی حیاته تطبیق، زحمت حقنک نمره لشمه سی یکی مشترک ماقولنامه نین باغلاما ریفقا. بو مسئله لریک نظرده دوتولماسی قراره آگمشدر.

اتقائیک عضولریک مدنیته معارفجه سوهرلریک بوکه لیمه سی اتقائیک عضولری آرتپاریندا سوادسیزلیک لئوی غزیه و مجموعه یه آیه نه تولماق «معارف بولی» مجموعه سی واسطه یله شخصی تحصیک قومه لیمه سی مسئله یه دقت ویرمک قورورت یاردیمی ایتنک کی مسئله لر نظردن قاجیریلماشدر.

مرکزی اجرائیه قومیته سی خلق قومیسارلار شورا سی قاروشیمده نیشنده اولراق مرکزی معارف اوبونک آچیلماستپا یاردیم ایدیلیمسی قراره آگمشدر.

قرارلار نظردن کچیریلدیکنده و عین زاماندا که چیشیق قهائیت تقدیر ایدیلدیکنده هیچ شهه بوق که، اتقائیک حایانک هر جهتنی احاطه ایتدیگی و عهده سده دوشدیگی وظیفه لری لایقجه حل ایلوب و که گنجکده ایدنجگی قهائیتده اولماق مکنکدر.

بویوکلا علاقه دار اولراق معارف قومیساریلیتیک معرو شه سی اوزمیرینه یچقاریلمش قرار دمخ عین درجه ده مهم ددر.

معارفجه گه ریده قالمیش داغستانیک مدنی طلبه قارشو کورسهرلین مادی یاردیمک آرتلی. محطرده

مەارف شەبە مەدرىسە قولى اولمادىنىنا باقماباراق تىز-
تىز دە كىشەلەرى، اشچىلەرنىڭ كۈنلۈكى بولمىش ۋە بولمىش
بىر شەرتتە ئىشچىلەرنىڭ مەارف قوشۇمچىلىقىنىڭ
بىر جوق مۇقتىزىدە باردى.

ئىستەركىچەن، سەنە نىسبەتەن بۇدجەنىڭ آرتىمىسى
بۇنىڭ نىسبەتەن بىر دەرىجىلىك ئورتاق مەكتەپنىڭ
زاماندا مەكتەپلەرنىڭ ۋە خىسسىيەتلىك قىزىلارنىڭ
سانىغا ئارتىمىسى، ئالى مەكتەپلەرگە كۆندۈرۈلۈش
چوققىلىق، مەكتەپلەرنىڭ كەڭىيىشى ۋە غەيرى بولمىش
مۇقتىزىلەر بىر بىر قورۇلۇش، مەارف قوشۇمچىلىقىنىڭ
رەھبەرلىك، مەسئۇلىيەت بىلەن؛ قاتون مەارف شەخەسلىرى

تەكلىپ ئىشەنچىسى ئىشەنچىسى مەارف ئورگانلارنىڭ
كىمچىسى ئولدىنكى كىمچىسىدە ياقىنىلاشمىسى، I -
دەرىجىلىك كەڭ مەكتەپلەر بۇراقىغا باشلايدىنى
ئىچۈن II دەرىجىلىك مەكتەپلەرنىڭ سانىنى ئارتىرماقچى
زاماندا يىزدە اولدۇقچا شەرتتە اولان مەكتەپ قەدەر تىزىم
باشلىرىنى ئورنىتىش بىلەن بىر ۋەقتە كىمچىسى ئىچۈن
اولان II دەرىجىلىك مەكتەپلەردىن تەييارلىنىش ۋە مەدەنىيەت
بۇ جۇرۇشىنىڭ خىسسىيەتلىكىنىڭ قەدەر تىزىم تەكلىپ

داغستان مەارف خادىملىرى قورۇلۇشى ئاستاندا
مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەسئەلىسى جەھەتتە تەتقىقاتچىلارنىڭ
قەرزىمىنى تەييارلىرىدۇر.

بۇگۈن بۇ ساھەدە اطرافلىق مەلۇمات دېگەنەدە
چىقاردىغان قارارلىرى بارىن ئۆلكەمىز قارارلىق
كۈشەرنىڭ جەھەتتە تەتقىقاتچىلارنىڭ ئىشەنچىسى
گۈرۈرىدۇر.

Dərbənd rayon məarif xadimlərinin itifaqının IV - nçü qonfransı.

آنا تیل زاحمانچی خالقنی ساتسیئالیزم گه تار تاغان تیلیدیر.

فئورالی اور تارلاریندا 1928 نچی ییلدا ییزین پارتیا ییزنی داغستان کیمیتئینی بله نهموندنا تیل ماسئالسی اوتارلیغا سالییب، اولباشلیب چمچیلدی تیل ماسئالی حاقیدان اول زاماندا خیالی فیکرولار بار ایدی. بیرو لهر تورک تیلنی، بیرولهر قوموق تیلنی، بیر داغیلاری اورو س نئنی داغستاندا اوزنه آرتیق آهامیات برهملی تیلدوب توفقاندشیرا امدیلهر. داغستاندا بیر تیلکده آرتیق آهامیات برهمی آنا تیلگه آرتیق آهامیات برهمی اوتو مادانلشدیرمه گهرمک دهب آتاغان تاپیا لاردا بار ایدی. داغستاندا آنا تیللهر بولان ییزیراق گه تمسئیز داغستان ایچون بیر تیل بولماسا بارامای دهب توفقاندشیراغلاردا بار ایدی. قیسقی تورلو نور لو اولار، فیکرولار کوب ایدی. امسگر بلکن بو فیکرولانی پارتادا بله نوم اوزونو جاوابین بردی. بله نوم برهگن جاوابنی گهرنی کوبیده اوخوجو یولدشالی باشلارنا سئگدیرمهک ایچون. ماسئالغا بیرسی یانتانن اورونایق. ادهگر داغستاندا، هالکی دازولاریندا بولان، میللته تیللهر باشلیق اتمهگن حوگو مات بولغان بوسا تیل ماسئالسی نهجک چمچیلادی.

— س کسئیز زات میللته تیللهر داغستاننی اواق میللته تیللهرین بیر اتمه گهرمک، داغستان بیر میللته بولسون، شول تیل بولان ایشلهگن حوگو ماتلدا بولسون دهب حاراکات اتمهر امدیلهر. دانی کوبیده اولغا اتمه آمانلدا یوق ایدی. نهگه دسه اولانی میللته تیللهر کیمیتنه آسلو مورادی چاستئی ساو. دوگهرنی گهرتمهک، چاستئی زاوات فایریگهگن گو تهرمهک، گهرتمهک بله کلهگن اولغا ساو دوگهرمهک گه زاوات فایریکچلهگه بارولرئیز اوزلمنی ایشین

نتیج یابیب بولماق ایچون گهگ بول برهمق وا شو مورادلاری ساییل فانتی دازولاریندا بولان بیر تیلده بولان باجلیق قورماق. میللته تیللهرنی (بایلانی) باجلیقی یار زاماندا بیر باجلیقنی ایچینده بولغان آیری تیللله مادانی لشدیرمه قاراماق دهگن زاتنی ماعئالی اول باجلیقنی ایگه آخیردا گهسه کلهگه بولمهک دهگن ماعئادیر. مونا شو زاتلار ساییل میللته تیللهر بیر تیل بولنا گهرمک دهگن فیکرولان تاپیب بولمالار وا تاپما آمانلدا یوق.

بوخاناغا بیر واقفیده. ییزین داغستان کیمیتئینی وا حاتتا مهن اوزومده توشگن امدیم. کامونیست پارتیانی تیلدن مورادی بوتولله باشچا. کامونیست پارتیا ایچون تیل آسلو موراد توگول — تیل قورالدير. میلی ماسئالداغی سیماستیدا اوتو بولان بایلانو بولغان تیل ماسئالداغی سیماستیدا بیر بهکلیکی بولغان مورادلاری باشاولوقغا چیمارماق ایچون کامونیست پارتیانی قولوندا ایگ گوجلو قوراللار دیر. مونا شو گوز بولان توگولسه، ییز میلی ماسئالداغی، تیل ماسئالداغی داغی گوز بولان قاراب بولمالییز.

اول نه موراددیر؟ تیلده میلی سیماستیزدا اول مورادنی باشاولوقغا چیمارماق ایچون نه داراجادا قورال بولسا بولسا؟ ییزین حکومات. زاحمانچیلانی باجلینی بولماسا بارامای دهب قورولماغان.

زاحمانچیلانی — حکوماتی بیر بهکلیکی مورادلانی باشاولوقغا چیمارماق ایچون قورولغان حکوماتدیر. اول مورادلاردا سیماستیلیم — کامونیزم قورماقدیر. دونیانی هار بیر باشلیقلاری بولان

امرکین کوبیده، ایشیللنی ایشلتیب اوزلهر آتاپ تورانلار باجلیقنی قولوندا سئلاب اولدنی بارحالین بولدو. حکومتی گوجونه تاپیب ییزده حالی ساو سیماستیلیم باشاوتون قوراییز، قارشینی باش گهرتمهک نلف زاحمانچیلغا کوب قان توکمه توشدو، اوتو بار ییزیدا گورمهده گوردوک باشاولوق ایگیدیرماقا، باشغا

بولسا سالفقا یروله نارلاردان آرتیق حاسرته تاپیا بوک بولوب اولانی باشچیلنی بولان اوکابرینتقلابی بولسا، حکومتی گوجونه تاپیب ییزده حالی ساو سیماستیلیم باشاوتون قوراییز، قارشینی باش گهرتمهک نلف زاحمانچیلغا کوب قان توکمه توشدو، اوتو بار ییزیدا گورمهده گوردوک باشاولوق ایگیدیرماقا، باشغا

Dağıstan fira tabliqat təşviqat sə'bə mydırları.

شول قایددا بولان سیماستیلیم قورماق ایچون ایگ بیرینچی شار ت میلی آزادلیق دیر. گهلهک تیل ماسئالغا: تیل ماسئالغا ایچون ایگ اولو شار تانی بیر خالقنی مادانی لشدیرمهک دیر (خالق میللته ده گه نده زاحمانچیلانی آکلما گهرمک) داغندا تا کرار اتمهگن توش خالقنی مادانی لشدیرمهک گهرمک. قاراقلیق اوتدا سودا بییک سیماستیلیمنی دوشماندیر. قارانی خالق سیماستیلیمنی قورما بولسا،

میللته نی نوبنده یابچیلغان میللته سیماستیلیم قوروب بولاموز؟ سیماستیلیمنی ایگ بیرینچی شارنی آزاد لیدیر. زولمونو اوستونده سیماستیلیم قورما بولسا حاتتا ماسئالنی بو یاغی بولماسادا مازولوملار زالیبله گه قارشنی خوزغالمای بیرده آمال بولماس. میللته نلف نی آراسیندا بیرلیک بولمای بیدر بیرنی آراسیندا دوشمانلیق بار بیرده قورولغان حکوماتنی گوجوده بولسا اولای بیرده سیماستیلیمده بولسا.

قاراغنی خالق یاغنی یوللار بولان آرتیق گهلم بیره
گن کوبده خازا سوتاسین قورما بولما، امله کزیک
قوسای بولان وا اولو ماشینره بولان پایدالانماچار-
ماسلار. توتاش خالقنی مادانیله شدریمهک ماسلا کوب

اولو ماسلا، اوزوده تمزیک بولان باشاولوقا چیغا
ریلما تازیلقی ماسلا. اگهر یات تیللر بولان خا-
لقنی مادانیله شدریمهک بیز دسهک اول کوب قین، یاشاو
لوقا چیغارب بولاجاق ماسلا توگول. خالقنی ماد-
نیله شدریمهک ایچون ایک گهرنی فورال آنا تیلدر.

2. داغستاننی ایدارلاریندا قوللوقا تمهگن آداملار
حازیرلینگن داغستان تیللرده کورسلار بوق.
3. داغستاننی آنا تیللرینده آزماز بیلم آلمان
بولدلاشاغا بیلمین ایشله تمهگه یادا بیلمین آرتدیرماغا
یهر بوق.

4. هالی بوساهانادا باشقا میله تله بولان قاسی
ایشیلجینی آراسیندا یارتیسی یهرلیره بوسادا کوبوسو
داکدلا درلار اورو س تیللرده اتمیلک یهرلرله گه یانغز
پارتمی یورتو تارجومالار اتمیلک قالا.

5. ادارلانی آلدینا یازیلغان ادارلانی تیلاری
کولوبلاردا وا اوزگه یهرلرده بولغان لوزنگلار
باردا یا اورو س تیل بولان یادا یهرلرله آکلانماغان
تورک تیل بولان یازیلغان.
6. یهرلده ایشله یگن بولدشانی ایشکه او-
یرتمهک ایچون زورنالار بوق.

بولای زانلانی ایزلپ ساناب بیهرسهک کوب
تابولور امدی. قیسغاسی شو زانلار باردا خالقنی ماد-
نیله شمهگین آرتقا تمه بیره، شونوبولان بیرجه سانسیت-
لیست فورولوشودا آرتقا تمه بیرهله.

داغستاننی ایچینده تیل ماسلا سین گهرنی کوبده
پارتیا گورسهگن بیمیک چیغارا بوساق توبده اسهک
ریلگن زانلانی اتمه گهرمهک.

1. کانتونلاردا قاسی میلهت کوب بوسا بوتون
کانتون ادارلارینی ایشی بهرلی تیللرده یورولمهلی.
ماسلا یازبو ایشی بارمو؟ حساب ایش بارمو؟ نهمی
بار باشقا توگوله، بازانی.

2. بهرلی ایدارلاردا اولو قوللوقلاردا، گنجیجی قولو-
قلاردا و احاتا یازوچو بولوب بوسادا ایشله آداملار
حازیر لهملی، (اوزوقدا کورسلار آچیب)

3. شاعرلاردا، شول شاعرلانی بهرلی خالقنی
آکلانغان تیل بولان آرتیستلری بولان تیاتیرلار
قورمالی.

4. ادارلاردا ایشله یگن بهرلی بولشانی لاغا ایشله یگن
کوبله می اویزه تمهک ایچون آنا تیللرده زورنالار
چیغارمالی.

5. داغستاندا چیغاریلغان کیتابلاری حالیکه
بهرلی بولغا وورلو کوبده قوسما، هار تیل ایچون
رمد کاله کیلار قوروب خالقغا پایدالی ایسبانی
کیتابلار چیغاریلمالی.

6. چیغاریلغان کیتابلانی حالیکه بهرلی توکنهله-
رده یاندیریب ساقلاغان بیمیک ساقلامای خالقنی
ایچینه یاممالی.

7. داغستاننی بهرلی آدابیاتچیلری بازغان ز-
تلانی اگهر باشقی، بوسا اوزاق ساقلامای، شول
ایشکه تمام چاقنی آقجادا گورسه تیب باسب چیغارمالی.
شولاغا اوشاغان زانلانی بولدورماساق نه گهرکلر
اتمسهکده پارتیانی قارازین باشاولوقا چیغاران
بولمالیسن.

اوزوقدا بو زانلانی بولدورماق ایچون آتجا
گهرمهک، آتجا بوق سبابی بیردن بولدورما بولماسادا

برای. بیردن بولدوروب بولماسادا بیر نیجه ییلانی
ایچینده بولدورماق ایچون پلان اتمیلک آتجا - آتجا
ایشکه گیرشمهلی.

اگهر بیزین اوزوبوتو قورولغان کوبوبوز بو
زانلانی باشاولوقا چیغارما قویمای بوسا بورشا
اتمسهگن زانلانی بوق اتمسهک بیزدن زاتچقما.

1. آنا تیل - خالقنی سانسیتلریمه کارناغان،
خالقنی سانسیتلریم روحوندا تارییا اتمهگن تیلدر.

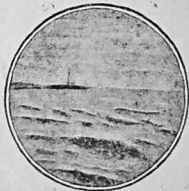
2. قاسی تیبی بوسادا بیر تیبی شول تیل بولان
ایشله یگنهکده باشاولوق بهرگن کورچوسو بولماسا،
اول تیلگه بولای اهامیات بهریم، اولای اعامیات
بهریم، اولای اتمه گهرمهک، بولای اتمه گهرمهکده گن

سوزلر بوش سوزلر بولوب قالا. اوزار گوره
اول تیل بولان ایشله یگنهکده باشاولوق بهرگن
کوبون اتمه گهرمهک.

3. خالقنی تمز مادانیله شدریمهک زاحاتچیلردان
زیبایلر لوگفاما گهرمهک.

تیل ماسلانی حاقینداغنی قارارنی باشاولوقا چیغار-
ماق ایچون شو اوسده اسکهر یلگن چاقنی زانلانی،
بوگون، بوکون بولماسا تاغالا، بیر ییلدان و احاتا
اون ییلدان بوسادا بولدورماساق قوتولماچاقیز، باردا
آغتلارو زاحاتچیلر واکامونیتستر شو ماسلانی
حاقیندان باشقی کوبده اویلاشما گهرکلر.

میلهتسین

fən dili oqumaq məsələsi fərqli şərhlə gərə intixab edilir.

Tyrk dili haqqında.

A. Dağıstanın I-nəci dərəcəli məktəblərində tyrk dili II-nəci qruplardan və III-nəci qruplardan təbiiq edilir və bytyn təhsil müdətində, iş planında göstərilən gibi dərslər aparılır.

B. Tyrk dili dərsləri qrupun əsas myallimi aparmalıdır.

P. Coğ Komplektli məktəblərdə bunlar eji hazırlanmış bir şəxsə dəxi tapşurmaq olar.

Rus dili haqqında.

A. Dağıstanın milli məktəblərində rus dili qəsdə yzara II-nəci yaxud III-nəci qruplardan ayrılmaq kimi təbiiq edilir və dərslər cədvəlində ona xüsusi vaxt ayrılır.

B. Rus dilini qrupun əsas və eji tyrkçə bilən myallimi aparmalıdır.

P. İki qruplu məktəblərdə, milli muallim rus dili bilmədikdə bəla ayrılmalı muallim dəyət ötmək məqsədə uyğun dağıdır.

T. 3 qruplu və yaxud müvazə iki qruplu məktəblərdə milli muallim rus dili bilməyirsə o və qəst ayrılmalı muallim dəvət etmək olar.

S. 4 və 5 qruplu məktəblər üçün rus dilində məarif Qomisarılaq və yerli məarif şəbə müdirləri tədbirlər görməlidirlər.

I-nəci Kvariant.

təhsil sə-nələri	Ana dili (hər vaxt)	tyrk qili	rus dili	bir həftə icində həpsi
1-nəci sənə	24-sahat	"	"	24-sahat
2 "	20 "	"	6-sahat	25 "
3 "	18 "	4-sahat	6 "	28 "
4 "	18 "	6 "	6 "	30 "
4 "	18 "	6 "	6 "	30 "

2-nəci Kvariant.

təhsil sə-nələri	Ana dili (hər vaxt)	tyrk dili	rus dili	bir həftə həpsi
1-nəci sənə	24 sahat	—	—	24 sahat
2 "	20 "	6 sahat	—	26 "
3 "	18 "	6 "	4 sahat	28 "
4 "	18 "	6 "	5 "	30 "
5 "	18 "	6 "	6 "	30 "

Bytyn yerli məarif idarələri, I-nəci dərəcəli məktəbi bitirən coğuqlar, Ali tipli (tyrk yaxud rus) məktəblərinə daxil ola biləcək dərəcədə Kiyalı olmalar haqqında tədbirlər görməlidirlər.

Hər hangi bir səbəbə gərə eger bir məktəbdə ana dili təhsili təbiiq edilmiş isə bu dilə ayrılan dərslər sahətlər şagirdlərin bildiyi dilə sərf edilir.

Jeni Dağıstan əlifbasının həyata

Tətbiq etmək jolunda.

Bytyn tədris sənəsində məktəb Təhsil jen Dağıstan (latin) əlifbası ilə aparılmalıdır. Məktəblər yeni əlifba ilə tədris kitabları hazırlamaq işi ilə əlaqədar olaraq bytyn məktəb qrupları latin əlifbaya keçmək məsələsinə üç sənə myddin vaxt təşjin edilir:

1928—29-nəci təhsil sənəsində I-nəci dərəcəli məktəblərin I-nəci qrupu.

1929—30-nəci təhsil sənəsində II-nəci və III-nəci qrupu.

1930—31-nəci sənədə IV-nəci və V-nəci qrupu, ket eilir.

I-nəci dərəcəli məktəblərin juqar qrupların latin əlifbaya keçirilməsini tələsdirmək və juqarı tipli məktəblərdə təxnikum, sənəji məktəblərdə həmin əlifbaya keçmək məsələsi tələbələrin oqujuq jəzması dərəcədə olmalıdır.

Tyrk dili ayrı fən olaraq təbiiq edilən şəhər və kənd məktəblərində bu 1928—29-nəci sənədən həmin dil yeni əlifba ilə təbiiq ediləlməlidir.

Savadsızlar və bujuqlar arasında savad işləri-

Məktəbləri milli lisana keçirmək pıylan və yeni Dağıstan əlifbasının tətbiq etmək.

(Dağıstan Məarif qomisarlarıqında kaza və rayon inspektorlarıqın 4-nəci muşavirində jol. Omarovın etdiyi məruzə yzərə qəbul edilmiş qarar.)

4-nəci muşavirə, Dağıstanın Maddi və mədəni həyatına haqiqi olaraq qavab verən Məarif Qomisarlarıq tərəfindən dyzəlmış və 5 sənəji hisablamış reformaya pək ə'la hesab edir. faqat, milli məktəblərin bujuqmosini tələsdirmək, əhalinin mədəni ehtiyaçını təşjin etmək icun 5 sənəlik müdətə 3 sənəji endirməyi və bu işi həyata keçirmək icun maddi tərəfdən tə'min etməyi lazımlıdır.

3 sənəlik xət-hərəkət icun inspektorlar atıdiki iş planın qəbulunu eji geryer:

Tədris kitabları hazırlamaq jolunda:

1928—29-nəci sənədə I-nəci dərəcəli məktəblərin I-nəci qruplarına kitablar hazırlanmaq.

1929—30-nəci sənədə I-nəci dərəcəli məktəblərin 2-nəci və 3-nəci qruplarına kitablar hazırlamaq.

1930—31-nəci sənədə I-nəci dərəcəli məktəblərin 4-nəci və 5-nəci qruplarına kitablar hazırlamaq.

Bu iş jalnız lazımlı qadar qvət oluduqda həyata keçə biləcəyindən, Məarif Qomisarlarıqında mərkəzi metod büro təşkil olunması və geniş mədəni əhaliyə və muallimlərə bu işə cəlb etməyi muşavirə lazımlı geryer.

Məktəb qruplarının Milli lisana keçirmək jolunda.

Bytyn təhsil sənəsində milli məktəblərin təbiiq işi ilə əlaqədar ana dili olmalıdır.

Faqat, hazırlanmış program olmaqla, milli lisana ləzən dərslər usulı həcdə hazırlanmaqla, qadar ehtiyat hazırlanmaqla, digəri isə bir fən dili oqlur məktəb və coçuq ədəbiyati olmaqla gərə və hat-

daməktəb terminləri əz olmasda qurulmaqla gərə ana lisana keçmək ol verişli degildir.

Cunki bu iş coğ para və vaxt tələb edir. Bytyn Məktəb qruplarıq ana dili keçirmək və onlara ədəbiyyat hazırlamaq işi bəjlə olmalıdır:

1928—29-nəci sənədə I dərəcəli məktəbin I-nəci qruplarıq tamaman ana dili keçirmək.

1929—30-nəci sənədə I dərəcəli məktəbin 2-nəci və 3-nəci qruplarına və.

1930—31-nəci sənədə 4 və 5-nəci qruplarıq keçirmək.

Bu işi həyata keçirmədən əvəl, buna lazımlı olan myhit hazırlanmalıdır, bu xüsud əhalinin fikrini bi melli.

Birinci dərəcəli məktəblərdə jər tutan 3 (ANA, TURK VƏ RUS) dil haqqında inspektorlar muşavirəsi atıdiki fən lazımlı geryer.

Ana dilləri haqqında

A. I-nəci dərəcəli məktəblərin I-nəci qruplarıq tamami ilə şagirdlərin ana dilinə aparılır. həmin qruplarda başqa bir lisana təbiiqı hec air vaxt ile ala bilmez.

B. II-nəci qrup dəxi bujələ ana lisana aparılır, faqat burada məcburi (TYRK JAXUD RUS) dillərdən biri müvazi olaraq aparılır.

Faqat Kitablər olmaqla mystasna ola bilər, bu vaxtda dəxi hangisi eji olursa rus və yaxud tyrk bili ilə təhsil edilir.

P. III-nəci IV-nəci və V-nəci qruplarda, lazımlı qadar ehtiyat hazırlanmaqla, digəri isə bir fən dili oqlur birisi ilə təhsil edilir, digəri isə bir fən dili oqlur

Bu dillərdən hansı eji dərslər aparmaq, haussuz

ini 1928-29 nci sanadın başlarına latin əlifba daşında lazımı kitabları hazırlasın. əlphə aparılmıdır. Bu əlifbajı tətbiq etmək iecun olan cətinliklər moarif Qomisarlıbaş tərəfindən rəf' edilir. Bytyn mərkəzi və məhəlli kurslarda və Qon-Lak, Lazgi, Qumyq və tat dillərində; birinci dərəcəli franslarda lisan və əlifba məsələsi mərkəzi mevqə maktəblər və siyasi moarif idarələri iecun latin əlif-

ادبیاتدا روماتیزم

(ئەبۇ سەیپەن ئەردەم)

جاويدىڭ موضوعلارنى (بەغىبەر - عربستان جولىرى، ستان - قافقاسنىڭ جاھىدەر منظرەلەرى،...)، خصوصا سوك زمانلاردا «آذرەن» پارچا - پارچا بولاققان شەرلەر روماتىقلەردەكى طىبئە رەغبت حسنىنىڭ عومومىيلىكى كۆستەرە يايىر. جاويدىڭ كۆيدە سەرلوحەلى پارچاسىندا آذربەيڭ دېلىندەن ايشىدېرىك: «شەرلەرى سېنا ورم سارمىش بوتون - حرەكەت بوق قانۇن بوق ھېسەبى خستە اولگون، كېچە كۆندۈز بېلى كېيى ھې قەندە، كۆ- تىن گورمەز، ھوا پوتاز بېر نەندە...»

3 - روماتىقلەرىڭ طىبئە اولدوغى كېيى خەلقەدە حسن نىمايلى وادىر. قلاسىقلەر خلق تېلەرىنى كولوئىچ، آلباق كۆستەردىكەلىرى حالدا روماتىقلەرىڭ قەرمان تېلىرى خلق آراسىندان چېقىر. خصوصا آبرى - آبرى اولكەلەردە دوغان حرەت و ملت حسنى خەلقە دوغرى جىرايىنىڭ كۆسك موقەمە سورموش و شەرلەردە بېر «كەلجى» لېك غەملە كەلىشىدەر. ادبىياتدا لسان مو- شوغلار آزاد اولسا خەلقە شەشئىر: ختى عوام و سواد- سىز كەلنى اسكى قورولوشا قارشى حاضىرلاماق و جەمئىيەتكە احتىاج و طلبەرىڭ قايقوسنا اشراك ايتدىر- مىك اىچىن صحنە تزلەرىڭ چوق بارىلىش و بو اىزىلەردە دائىما خەلقنىڭ خەسسىيلىقلار قارشى عىبانى و خەلقدان چىقان قەرمانلارنى موقەبىتە ئالمايلىرى كۆستەرىلمىشىدەر. روماتىق صحنە تزلەرىدە فاجەئە آز تصادق ايدىلىرى: بورادىكى فاجەلەر آتچاق سەوگى و محبت ئالمايلىكى نىجەسەندە غەملەلەر اىتخارلاردر. روماتىزىڭ بوققەسەس مىللىرى مەظلىقتە ايلە مبارزە ايدەرەك اوزلەرىنى تويلا- بېب حىيات قورولوشىدا چدى اشراك ايتىمگە ھوسلە- ندىرىمىشىدەر! كىڭ سەجەوى جەت بو غايەنىڭ «خەلقنىڭ - خەلقە تىرىپەسى» طرزىدە آبارىلماسىدەر. خەلىڭ اشىرىندە آرسۇلوسانى ايلە قرال و حاكم مەظلقە قارشى خەلق تېلىغ اىچىن دىلىلەر: ھى جەل ايلە چاكچاك

2 - روماتىقلەر: امدى كى چوق «كېرىلى، ياپەدا، مدنى حىيات، دان اوزاق اولان ايتدائى جىاندا و آنا طىبئەنىڭ قوينۇندا كۆرۈرلەر. اوڭا كۆردەدە بوللاردا طىبئە مىل و رەغبت يىك بارز كۆرۈلۈرە. بوللارغا طىبئىي حالدا ياشايان انسان جەمئىيەت مدنىلەرە نىسبەتەن داھا صاف، داھا تىز، داھا ساغلام، مەصوم، داھا سىخىزدەر، بو سەبەبەندە روماتىقلەر ھالەللىرىنى طىبئىي لوچەلەرنىڭ آلبىر صىغىلىرىنى ساغلام خلق كەلە- سىنە حىسر ايدىر «تۈزلى، كېرىلى، مەفور، غەلبەلىك شەرلەردە، فلاكت، ناگھانى قىنا نىسبى اولان صىناع اوجاقلارىندان، قارىقا، زاوودلاردان» اوزاملاشېر ساحللىر، اورمانلار، باغلا، چىچەكلەردە قەرمانلار بارادىر ختى سما كۆزەللىكلەرىدە ياپانچى قالمىباراق بوتون طىبئىي كۆزەللىكلەرلە اغراشېرلار. رۇيا مەخلى- لەرى، مەتابلار ائىلداكى دالغىيلىقلار طىبئە مەخلىدىن ايلەرى كەلن ھالەت نىجەلەرىدەر.

قراتىز روماتىقلەرىندەن «شاتو بىرىان» كى بىر قەزمانى مەدىنىدەن قاجاراق و خىشېر اىچەرىنىدە اللەرىنى و صىغىلىرىنى اوتۇتماغا چالىشېر. تولىستوىڭ «قافقاس اسىرلەرى» ادلى اىزىدە لەزكىلەرە اسىر دوشەن اىكى روس مەصوم بېر فېز طرەقنىڭ آزاد ايدىلېر. مدنى كېرلەردەن اوزاق اولان فېزدا، انسانى دوتىولار طىبئىي مەخلىدەر داھا بولسكىدەر. خالىپوگە مدنى انسانلار بويوك قېرىغىنلار و قاتاللاردا بىلە مەرحەمەت كۆستۈرمە بوللەر. چۈنكى مەدىنىت شەقت حەسلەرىنى اولدورور. تۈركىيە روماتىقلەرىندەن احمد كەمىتېڭ «پادشاهىم آلېكېزىم كەمىلەرىنى بېرىڭز كولوئى» خەكايەسەندەكى رۇيالار، خەلىڭ ساحلەردەن آلدېقى ھالەملەر. حىسن جاھىدىڭ «آدادا پاراندىنى مەصوم جەمئىيەت» روماتىقلىكى شېھە خارچىدە اولان حىسن

اولان خلق - اوھام، ایلە رعەتەنەك اولان خلق بىر اوردو دەگەل ھەلاک اولان خلق!.. اقوام ایدى سر - ئەك اولان خلق بىر ملك يا بىر شەر دەگىلىدى - دەرگە قەد ۋەقەنى اڭگىلى، تەصفى بىرگە بىر چە كىلىدى بىر ظالم ايچىن علم دىگىلىدى».

4 - رومانئىزىدە حاكم حىسار ۋە دىوغلار دىمىدىك. رومانئىقلەر «خىلاۋى خىلاست» «آدەنى وىرەن بو خاھىشلىر» تەتقىق ۋە تەكشۈرەن يېڭى خىلاس اولغۇنى كىچ دىوغلار، بوتون چۈشەنچىلىقلار ایلە فعائىتە كىرگىزىشكەن جىزىي تارىتاردەن مەتاز او - لاراق خىسانئە قەيلىر ۋە خى اورالەرنى اونوداچاققىر داغلىغىغا بارىدىلار، «حىسات رومانئىزىمگە جان داما رى دە، بو نائىر آلتىنار رومانئىقلار مېتازىق شىئەرە قەيلىر اىستەيگىلەرى كىيى قەھمانلار يارادىدىلار» بولارەك خىسانئە كۆچۈك بىر كۆسكۈنلۈك وارسا -

حىات ۋە بوتون كانائەت اعلابور، كۆچۈك بىر سەۋىيەچ وارسا مەركىس ۋە مەرسى گۈلۈر كىيى ظن ايدىلەر - دى؛ رومانئىزىمگە عەسىرى مەدەنىتە دوشمان چىلپىنى جەمەت قورولمىشى بەگە مەھسەنىدە بورادان چىقىر؛ اولىك اڭ ۋەقەنى قىضان ۋە خىسزىقلىقلارنى چوق بۇيۇك كورور وركا كورمە نىرت ايدىر، مېھانە گەلەر، حىسات ايدەن آلتىنئە صەنەت ازىرى، سەۋگى مەھسەلەرنىڭ يارادىلىشىدا چوق خىراق المادە رول اىستەدەن، حىسات سزىستىلىكى ایلە رومانئىقلەر سەۋگى، سەۋاد عەتقىق موزىقولارنى يېڭى رەنگەرلە بۇيياراق سەنئەتە چوق يېڭىلىكار دۇغوموشلار، خى آرز - چوق اجتماعى مەسئەلەردەن بىتەن ايدىن اترلەر بىلە سەۋگى ۋە مەجىت اساس ایلە دوام ايدىر، خاندېڭ باشقا اترلەردىن داما زادە حىيات پىغىنى اولان مەقىرەد؛ اۋە بورا -

دا - سەۋگىلىسى نېڭ اولومۇندەن مەتاز اولاراق - تەجىزلە يارالانان دىوغلارنىي افادە ايچىن شەرى بىر واسطە ايتىشىدەر؛ خىى اعتراف ايدىرەك مەقىرى اوزوم ايچىن يازىدەر؛ داما ايلەرى كىدەرەك مەھرا، لىبە، تزد اونىڭدەر - مەن ۋە مەھرا مەن اتر اونىڭدەر دىيە بوتون اترلەردىڭ مېدانە گەلمەسىدە سەۋگى ۋە مەجىت بوسەكە

مەدەنىي ايدەن آلتىنئە بىرەر، اونى ايتىرىلىش جەتھاتى كىي خىلاشدىر، اونون بوتون قەبائىقلارنىا كوز بومورلا، بو حال سىبى ايلەردەك اسكى تارىخ رود - مانتىقلەرەك موزىقە شەي كەمىلىشەدەر، خىصوسا آلمان رومانئىقلەرى اهل سىلاب مەھارەلەرنى جانلاندىرەر اوراداكى قەھمانلارنى ايدەن آلتىنئە رازىلاردى، بو نەقە اسكى تارىخك اوگرەنمە ۋە آلتىنئە رازىلارنى اوغرۇندا بىر چوق شەنئەتچىلەر بىر مەشەر، فلامىنىزىمگە الخاق نەظرلە باقىدىنى خلق ادبىياتى بۇيوك مرقا ۋە قەلە اوگرەنمەگە باشلامىش، خىلقك مىلى، دىنىي عەنەت ۋە اعتقادلارنى ايدىنلاشدىرىش مەشەر (بو حال ھومىيانار

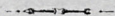
عالمىغا چوق ياردىم اتمىش) آلتىنئە رومانئىقلەر بۇيوكلە قالمايباراق اسكى خاق ادبىياتىنى قەلئادا اترلەر يازماغا باشلامىش خاق ادبىياتى شەكل، وزن، مەشور اعتبارىلە مەنەسە مەشەر، جاۋىدك «بەغىر» «توپال تىمور» «صەمان» ى، خاندېڭ «طارق ابن زىياد» «شەرى»

صرف تارىخىي موزىقولار، رومانئىقلەر تارىخىي ۋەقە ۋە خاندەلەرنى ايدەن آلتىنئە تەھلىل ايتىدىكەلەرى كىيى اترلە رىنەدەك قەرمان ۋە تىيارى دە چوق ايدەن آلتىنئە بىر اصل رەئىسئەلەرە پارلىغا، بورادان دۇغور «رومانئىق تىيار جانتادا اولاي بىلەسى لازم گەلمەن، رەئىسئە تىيارى جانتادا اولاي بىلەن تىلەردەر» خى رەئىسئە داما

ياقۇن اولان اغتلاي رومانئىزىمگە موسسى اولان ماقىمى

مىر جلال

(تەمىنى)

«مەل سەھر» آدلى پارچاسىندا اكرەم بىك طىمىي غامغۇلرەدە اوز فرىادلارنى ايلە ايلگەنەك، اللەرنە خىتراك ايتىدەرەك اىستەدەنكى ايجىتەرەك «مەد بو اترن غرابانەك اى ھەلا سەھر.. سىنكەدىك دىك آشتە ۋەصال سەھر.. دىيە اوزىنى آۋوتتاق اىستە بور،

ك - يېڭى مەدەنىي سەۋەبەن رومانئىقلەر اسكى

مكتىب بەداغۋى شۇراسى قارشىسىدا حق حساب طلب ايتىملى.

غوس پروگرامدا اولمە مەتودىق مېتزلەر وارکه اوللارى معلم جوق تحليل ايتىمگە تېجىمىنىدە آلايىلەر.

غوس پروگرامىدا اوزاتلاشقاق ابلە يىز ئوز ابلە مکتىبىمىزى دائىمى «گەرىنە» قالما خاللا سالىش اولدۇز.

معلم يىر دەفە يىلمەيدىر که ايتىدە ايتىدە محکم، سېستە داخلىدە دېزىلەر پروگرام اولمازاسە او ايتىدىكى تېجىمە، مکتىبە تىقىب ايتىدىكى مقصدىه تېتە يىلمە چىكىر.

ئۈزۈنە مەصوص اسلوب مەتودى اولا يىلەر، تىدرىدە خوشىنا كىتىدىكى، سەجىدىكى مەتودى ايتخاب ابلە يىلەر فقط پروگرام مائەرىياتى خوشىنە، تىقىنە كۈرە دەكىتىدەرە يىلمەز، بولمە فېكر ۋە ملاحظەدە اولورسە قۇبجا تىدرىسە باشلامدان ئۈز كىرىنى ايتخاص هېشئە ۋەرمەلى، تصدىق ابلە تىدرەملى دىر، بوقسە خوشىنا كىتىدى، بونى باخشى يىلدىم، تىدرىس ايتىم، بونا مساعدە ۋەرمەلەپور.

صوك سوز اولراق دېمەك ايتىدەم که ايتەر يىر ۋە ايتەر ايتكى درجە مکتىبەرمەز دەجاليشان معلۇمەرمز غوس پروگرامى دائىم قۇنۇقلارنىدا كەز دېرەملى، اوندان هر آدەمدا استفادە ايتەملى ۋە بالخاصە اونۇمگە مەتودىق كۈستەرىلەر يىدىن بول بول استفادە ايتەملى، اونك كۈستەرىشئە اونون منبع اولزامات تدارك ايتەملى، رحىملى، ر.

شورالار ايتاقى داخلىدە اولدوغوكىيى مركزى على شورا قۇردىنە ايتەر ايتىدىنى ۋە ايتەر ابلە يوقۇرۇ تىلى مکتىبىر ايتچون تىزىب اولتان دوزگون ۋە اساسى پروگرامان قىطى اولراق استفادە ايتەملى.

بىش بەداغۋقلازمە ايتلايىك اون يىرىنجى يىلندە بىنە خوصى ملاحظەلەر يىدە ثابت دورىمىشلار اولنار ھېچ يىر ۋەجىلە غوس پروگرامنا باشماق ايتەمە بولار.

مادام که يىزدە عىن قوروس تىرەمە که زمان امكانى ۋەرمىشىدىر اولخادا داومحلى شرايطە سوزى ئۈز ئۈزۈندەن دوشۇر.

محلئ شرايطى غوس پروگرامانسك (ايتدىنى مکتىبەدە) اساس مەتودىق، ۋە بەداغۋىزى برىشېلەر يىنە توفوناق شرايطە قبول ايتەك لازىم دىر.

تەخىل يىلى باشىندا چاغىرلان قۇرغاقلاردا غوس پروگرامى لازم كۈرۈلەن بىلەر يىدە، موزىرلارنىدا بىرلەشدىرەملى بو شرايطەكە غوس پروگرامنك حجم ۋە سلاشتاقا توقتامىن.

ايتكى درجە ۋە تەخقوملارا كەلدېكىدە بورادە پروگرام مەسلىسنى قىطى يىر حالدا ساقلاملى، بىنى تامايە (آزجا استىنا ابلە) غوس پروگرامى ئۈزەرىدە تىدرىس كىتمەلى ۋەھىچ يىر محلئ شرايطە ملاحظە بە آلتما مالى ۋە ھېچ يىر خوصى پروگراملارا (آئادىلى ۋەروس دېلىندەن) باشقا بول ۋىرەمەلى، تىدرىسە اولان معلۇمەلى غوس پروگرامى ئۈزەرىدە چالېشدىرەملى،

تدریس پروگراملارمىز.

در. قضاەردەن بوقۇرۇ تىلى مکتىلەرە داخل اولناق ايتچون كۈندەرىلەن طلبەلەر ابلەجاولامادان كېچىرەر كەن عىن غروبى بىرئىنەلەر دە معلومات سوبىسە بوبوك فرق ابلە عىن ايتىلېر، بو فرق اولمالى دىر فقط بوتون قلەردە اولمالى آئادىلىدە، لاندە، برآزدا جغرافى ايتىمەلارنىدا فقط قالان قلەردە بالخاصە طىبىيات ۋە زىبا شىاندا اولمالى دىر.

ايتەر يىر ۋە ايتەر سە ايتكى درجە مکتىلەرە مزمەملە كلەن بوقادار فرقة، بو قادار اونونىتلىز سب بوقارودا سوبەدىكىمىز « محلئ شرايطە » سوزلەر دە اونا استاداً تىزىب ايتىلەن بازمىچاق ۋە تىقىد قول ايتەمەن خوصى پروگراملار دىر.

يېكى زحمت مکتىبى خوصى ۋە محلئ مېچتە، اقتصادە كۈرە پروگرام مائەرىياتى توفونماي بول ۋەدىر فقط يىزدە قبول اولتان قادار بوق.

كىمە انكار ايتەمگە بىر درجەلە دھا داوغورسى ايتىدىكى مکتىلەرەك حقىقى مەروس پروگرامى اومكتىك اولدوغۇ مېچت شرايطىندەن ۋە اقتصادىندان ائان مائە رىيالدان، موزىعدان جبارمت اولمالى.

خنا بر فنا آزان ۋەداغلىق جمەدەن، ياخۇد دەكۈز بوبى ۋە داغ بىلەر يىدىن، شەرە كىدلەردەن جبارمت اولورسە او قشا ايتچون ۋاخذ ۋە دە كىتىلەمەن بر پروگرام تىزىب ايتەك بى بوگونكى شورا زحمت مکتىبى ۋە اونۇمگە بىداغۋىسى قبول ايتىمور، دىسە او حالدا هر منطقه ئۈزۈنە مخصوس مەروس پروگرامى بارانمىلېر، بو خاضركى بەداغۋى قومەزمۇق قۇتقە دىر ۋە يىزە كۈرە قىلمىا مەمكن دە كىلېر، نە ايتىكە يىزدە شورالار روسىيەنىدە مەمكن اولماپور.

بو كىتاجاق خالدان خلاص اولماق ايتچون عىم

اقتاب يىللەردىن باشلاراق يىر جوق سامەلەر دە كىتىلېك ياپىلمىسى كىسى مکتىلەرەمۇك مەروس پروگراملارى مائەرىياتى ۋە مەتودى ئۈزۈرىدە كۈرە چارچاقاق قادار دە كىتىلەرە غلاۋەل ۋە آرتنارلا، محلئ لىشىرەلەر ۋاقع اولدى ۋە ھەلدە دوام ايتىر، يېكى زحمت مکتىبە طابئە كۈرە شو دە كىتىمە لەرېك اولمالى مطلق طىبىى لازم ايتىدى.

قۇت اسلى خىلەن، اساس برىشېلەر دەن بىضا برلى مەرف موسەلەر مخصوص مەحلئ شرايطە غنوا نى كىتىندا اوزاقلاشمىشلار، مئلا، سوك تەخىل يىلنە قادار يىزم ايتكى درجە ۋە تەخقوملارمىز بو ۋەيا باشقا معل طارىقتەن تىزىب ايتىلەن پروگراملار ئۈزۈرىدە مەروس آپارىلېر، سوك يىلەرگە تېجىمىسى يىزە كۈستەردى كە عىن غروبىدا كېچەن سەندە مەروس ۋەدىن يىر مەملىك تىزىب ايتىدىكى پروگرام بوسەدە حان غروبىدا مەروس ۋەدىن معل طارىقتەن تامايە اياراماز قول ايتىلېش عىن ۋەجىلە سو كىتېك يىرە كلەن معلەد اونۇمگە تىزىب ايتىدىكى پروگرامى هر جەنەن قشان سباراق اولقان اوزاق اولراق ئۈزۈنە مخصوص بر طرىدە پروگرام تىزىب ايتىر، بولمەلېلە مەملىك دە كىتىلەمەن اونۇمگە بىراە پروگرام ختى تىدرىس كىئە دە كىتىمە لى اولور، بو حالى ھانەودان آرتىق طلبەلەر كىشكېتىدىن دېلەرىدىن، ضرر كۈرەلەر يىدىن دھا ايتىن كۈرەمكە ۋىس ايتىمك اولور.

جوق ۋاقى مادۇن، طلبەلەر مزمە ياخۇد بو ۋەيا باشقا سىدىن عىن قىلى ۋە عىن مقصدى تىقىب ايتىن بر مکتىبەن دىكىر مکتىبە كوچۇرۇلەن طلبەلەر دە حان بوقارودا قېد ايتىدىكىمىز خاللار مشاهدە ايتىلېر، بو كىتاجاق حال بر درجە مکتىلەرە مزمە ۋار

مه توديق ايشلهر يميز.

كچهن مقاله يريزمنده ييرينده مكنيلرمزده اولان مه توديق قوسلاردان و سوكراڭدا پروغراملاردان بحث ايديب گوسترميشديككلاستهر مه توديق ايشلهر جهندن وه ايستهر ايسه محكم پروغرام يوقلفندان مكنيلرمزك عهدلهرينه بوراقلان وظيفه آرزو اولان درجهده اجزا و ايشا ايديلمه بور.

هر ايشا پروغرام و اونا عائد ايش بلاني شرط و حكم اولدوغونان مكنب ايشنده. پروغرام و ايش بلاني تمل و اساس دير پروغرامسيز، يلانسيز هيچ يير مكنب معلمي نه قاندا تجربه لي، سناز صاحبي معلوماتي اولورسا اولسون حقيقي صورتده يير آدديم ايلهرى كيديمز. بو اسكى دن بهرى دوام ايدير وه دوام ايشه ايدير.

مع التاسف بيزم ايستهر بير درجهده ايستهر ايسه ايكي درجه مكنيلرمز هله صولك ييله قاندا بو قصور-دان تامليله قوروتارا ييلمه مشلهر.

مه توديق ايشلهرنه گهلدكده بو برنجينك تطبيق بوللاريني حظ-حركتي، گيديشيني، ايتياج تنيجه بي بللي وه آيدين بير شكله ساليهر. ايشك مه تودى بدنده قانك آقماستيا خدمت ايدن اورغانلارك مهم وظيفه سي كبي بير ايش گورور.

ماده تملك، مانهر يالنه ايش تنيجه و مديني، ماديته ايش تروزنه و ختمته گوره آقماق اصولي قاينده وه تنيجه و مديني- بتاعيله پروغرام مانهر يالنه صاحب اولدوم ديه، ايشدن قاينده چقاردم، ديه كه ده گلدير. همان مانهر يالني شرط و طلبه گوره اويغون بول وه اصول ايله آقماقه، تطبيق ايشكله منفعت آلد ايديلدي، ذيلهر.

بو جهتي اعتباره آلان دهريند فضا تورك مه توديق سهقباسي ده ا كچهن سته نيك مارت آيتندان بو تون واقتي بو ايكي مهم عامل اوزه رينه صرف ايشلهرن دوغرودور مه توديق سهقباسينك وظيفه سي نه درس پروغرامي ترتيبى كبي آغير وه مسئوليتي ايش دوشمه يدير لकिन احتياج و طلبك شدمت اوني بو ايشه مشجور ايشلدير.

فضايك ايستهر شهرده وه ايستهر رايون حصه- سنده آشماغي اوزكلهر ترتيب ايديليش. بو توزهكلهر پروغرام مانهر يالنيك استحصال بلاني توزه رينده لازمي قاندا چالشمشلا.

بو ييل داغا ستيلاردا چايريلان وه پيش گون دوام ايدن قونقرا سدا بير درجه مكنب بير، ايكي، اوج وه دور دونجى غروب ياسي ايجون بيرنجي- لهر ايجون يارم ايلليك قوماق سستمي پروغرامي اوجده دور دونجى غروب لار ايجون تمام ييله پروغرام ترتيب ايديليش، و شاپو غرافدا قومايه ايديرك بو تون دهريند بير درجه مكنبلهرنه ياللانميشدير.

بيرنجي غروب لارك پروغرامني دوزه لتمك كاتيب سيزلفان چوق آغير ايدي. يالکز بو گونلهرده يكي آلياڭدا كابلار آلمشدير.

بو قارنو غروب لارك V، VI، VII غروب لارك پروغرامني دوزه لتمه كه چمن اولوش يالکز صولك گونلهرده غوس براغمانا اويغون وه بلكه ده يدي ايلليك مكنبله ايجون ديزيليش غوس پروغرامي متخصص اللهر واسطه سيله ترجمه ايديليش، شا- بوغرافدا قومايه ايديرك مكنبلهر ياللاناج.

پروغرام دوزه لتمه سي، ترجمه سي نه قاندا چمن ايشه مه توديق ايشلهرمز ده ا آغير دير.

بو آقيرليق ايكي جهندن دير. بيرى آديياتك آزلغان ايكچيسي حاضر سيز ليقدان.

ده ا كچهن سته دن دهريند تورك مه توديق سهقباسي سي معارف شمه سينان آلدغي خبري بير ياره ايله توركجه ده اولان بعضي مه توديق وه به داغوزي كتاب- لاري آلد ايشلدير. بو سته ده لازمي به داغوزي زورناللاري مثلا "يكي مكنب" كبي قبه ه لي به داغوزي زورنالي آله "تيرميشدير.

بو آز ادييات وه بير ايكي زورنال طلب اولونان مه توديق ايشلهرمي تامين ايديه ييلمه بور. بونا بير آيدا ياسينايك علاوه اولورسا او حالدا مه توديق ايشلهر- مذك نه قاندا آغير شرائط ايشلندا گيتديكي آشكارا اولار.

بو آديياتك آزرتلي نظره آلاراق معلملرمزك مه توديق ايشلهرني قومه لنديريمك ايجون نمونه در- سلهرني تشكيل ايديلير.

محلهرده ترتيب اولان بير ايليق قورهلار معلم لرمزده قسا نظري معلومات وديوره، عملي اولاراق ييز وه مرمه بور.

مثال اولاراق شوني سوليله ييلهرم.

بو ياقين گونلهرده مكنبلهرده تدريس اولناچك وه يولداش آققادار سكي طرفندن ترتيب وه تاليف اولان يكي آفا كتابي ديزيليشي وه قبول ايتديكي اصولي تروزوني معلملرمزك يليك وه مه توديق قوه ني ميدان چقارتدي.

بني هيچ شته ايتيورمه كه قانان قسادا بيز دهغه ده ا بدتر دير.

كتاب قسا تام كلمه وه قسا هيچا وه اصول صوني توزه رينه ديزيليشدير. (كتاب رهنه من ايديلير)

اير درجه مكنبلهرمزده (شهرده) دهرس و مديني معلملهرده كايك آغير وه تطبيق اصوي اولاروك قوتدمدن خارج اولماسي شكالي ايشلدير.

بو خصوصه چاره وه تدبير اولسون ديه معلملر بوللايدق وه همان برنجي غروب ايدير دهرس و مديني معلملري كابلان هاكي اصوا وه بول ايله استفاده ايتديكله ريني صورتق، قاندا تدريس قانده لهرني

اتانمادان سوليله دلهر وه معلوم اولدي كه. معلملهرمز تام كلمه اصوليني ايشلده لهر ايسه تطبيق ايشه گيتي بوللاريني ييلمه بولرر وه آقچقان- آچما توز دهرده لهر نيز ييلدريدلهر.

سه قبا اولارا يارديم اولسون ديه نظري معلو- ماتان باشقا بير قاچ تجربه نمونه دهرسي قويدى. اولاردان بيرى ورميليش و بير ايكچي ده ورميله چهك.

بو بول ايله ياقينوزدا، دهرلهرني آغزلاريدنان ايشلديكميز معلملره مه توديق ياردملاز. يالکز.

نمونه تجربه درس لهريندن باشقا معلملرك اختصاص وه معاوماتلاريني بوكله لتمك ايجون آرزو ياقاندا نشر اولان غايانه قورسا سه قبا ايكا اول آيونه اولموشدور. برنجي قورس گابلاري قسا آليب دير.

بو كابلاري سه قبا- شهر توزه كينده تحليل ايديكدن سورا كوي معلمه بنده قولله قيتوبورونه ده آيونه يازدير اياچق و سئوك بر وظيفه شه كلينده قوياچق دير.

كوي مكنبله رنه حقيقي مه توديق ياردم و دهر ليكي ايشك ايجون معارف شمه من برمه تعليماتچي تعيين ايشلدير. بو يولداشك فضا مكنبله ريندن تويلاچاني معلومات مركزده آراشدير اياچق وه عاشر ره بريك يايلاچق دير.

معارف قويسارلغني ييزي پروغرام ايشلندن بر دفعه ليك خلاص ايشه ايدن ييز و قمتزي يالکز مه توديق ايشلهر سايد.

قارشيزدا دوران مهم مسئله لهر دن بيرى تورك چوقو قك غاياله اچهر سينده وه اوحيطه ده كچير تدبكي حياتي توكره نتمه كدير. بو وقه قاندا مكنبلهرمزده آقچاق كيشلهر درس و درديكندن بو مسئله نيه هيچ توبيله حل ايشكمكن ده كبل ايدى. فقط قانين معلملرمزك قوللاسله ييز بولسا يله بو ييل باشلاراق اولوك ووردبكي تديسه ايله مكنب مه توديق مازك ايشي زه كين ايشلهره ييله چهك ايديندنه ر.

2. سۇاللىرىڭ جوابلىرى

1. پ. يولداشنىڭ دىر.

- 1 - ساخى قىلاردەكى مسامات گونەشنىڭ حرارتى قارشوشىندە تىخىر ايتىنەگە امكان بوراقتىدىغان گونەشنىڭ حرارتى ايجەرى كىچىك ايجىن يول ويرىمە دىگىندىن.
- 2 - Евгеника در.
- 3 - رىقوفنىڭ آدىلا آدلانىر.
- 4 - برىنجى دىفە آمەرىقانىڭ دالتون شەرىندە تىطىق اولوندىغە گورە.
- 5 - آناپولىدە مەقسىدا شەرىندە.
- 6 - ايسەرىياليزم.
- 7 - شامالى آمەرىقا جاھامير مئقىسى.
- 8 - عشق آباد.
- 9 - بايول اوڧندر.
- 10 - دىمىر يوللانىڭ فرقى، آوروپادارەلس-لرېنىڭ بىزىمكىدىن داغا كىشى اولماسىدر.
- 11 - بولشا دوڧتورى زامەنقوف.
- 12 - چورەك استىراقى 1922 نىچى ايلدە.
- 13 - بلغراف، بولدايتىنە، وياتا.
- 14 - مائەلۇمىيە قارداشلىرى.
- 15 - سېفەررېوول.
- 16 - كەرەتسكى.
- 17 - ايتى گوز اوچ مېنە ياقىن، عادى گوزلەلىكى مېن.
- 18 - نەر و گوللەردە جىران عملە گلدىگىندىن.
- 19 - لاين دېلى.
- 20 - ياپونىا.
- 21 - ايتكى مىليارد.
- 22 - سون يات سەن.
- 23 - ياندېرىلىش در.
- 24 - داتى كورمور.
- 25 - نىقولايىف شەرى.
- 26 - ايجىكى ايجەركىن.
- 27 - كرە ارض گوشن ايله ايتكى آراستە دو-شەركىن.
- 28 - بەرلىندە.
- 29 - چىنتىن، چىندىردان.
- 30 - چىقافو شەرىندە.

3. سۇاللار

- 1 - انگلترە اوز مستىلمكەلرېندىن قاچ دىفە كوكچىدۇ؟
- 2 - جەن مەنارەسىنە بر سىب اولان ھانكى دىمىر يولى اتشاشىدۇ؟
- 3 - نەلوروس داغلىرى ھانكى جەمھورىيەندە؟
- 4 - بىر يىل ايجەرىسىندە اك قىسا گون ھانكى سىيىدۇ؟
- 5 - بىر يوزىندە اك اوزاق واك بويوك حصار ھانكى سىيىدۇ؟
- 6 - مارقىسك، قاپىتال، نىك مەقسەسى نەسرلوجە داشىيور.
- 7 - آوروپادا اك بويوك كىتخانە ھانكى سىيىدۇ؟
- 8 - دىومونىست مائىنەستى، (باياتنامەسى) نەچور قوزتارىدۇ؟
- 9 - شورالار اتقاقتىدا اك چوق تىرازلى غزىنە ھانكى سىيىدۇ؟
- 10 - ھانكى جىوان 300 ايل ياشايا بىلىدۇ؟
- 11 - دونىادام ھانكى دىلدە اك چوق آدم دانىشۇ؟
- 12 - كىيە كىيىيانىڭ آتامى دىلىيىدۇ؟
- 13 - حال حاشىردە بەتروغراد آدىندا شەروارمىدۇ؟ وارسا ھاردا در؟
- 14 - مېقوبان شەرى ھارادا در؟
- 15 - شورالار اتقاقتىدا نەلەقتىرىق دىمىر يولى وارمىدۇ، وارسا ھاردا در؟
- 16 - شورا كۆمىتى بەتروغراددان موسقووايا نەوقت كوكچىدۇ؟
- 17 - ئوزبەكىستاندا كىندە نەدېيورلار؟
- 18 - آتاتانا سوزىنىڭ مەناسى نەدر؟
- 19 - ھانكى آمرىقا يازىچىسىدۇر، كە، اوزىنە لىب اولاراق انگلترە شەرىلرنىڭ آدىندىن بىرىنى قوبل ايتىشىدۇ؟
- 20 - ايتكى اول دونىادا ھانكى حكومت بوسقە مارقاسى بوراقتىشىدۇ؟
- 21 - آسان بر مەنەز بىرورقانى (مانىطارى) قالدىرا بىلەرمى؟
- 22 - اتسالاردا ال دوڧتوب سىمقاق نە زامان ونە ايجون عملە گەلمىشىدۇ؟
- 23 - ھانكى ئۆلكەلەرگە بارالارى موسقى آلنى آدىنى داشىر؟
- 24 - آادەميا سوزىنىڭ ابتدائى مەنىشى ھارادا ن تىلىشىدۇ؟
- 25 - دىمىر يول رلىرى ھانكى مەتالدىن دو-زەلىر؟
- 26 - ايتكى اول كىرىت (سىبىچكا) نەردە قارىلىشىدۇ؟
- 27 - كىيىيانىڭ ايتكى اول خىرە بارايان شىكلە سالان ھانكى حكومتدۇر؟
- 28 - مەنارە تىچەسىندە ھانكى حكومت آدىنى ايتىردۇ؟
- 29 - حىسنىك زردابى كىيىدۇ و آذربايجاندا نە ايلە مشهوردۇر؟
- 30 - غىزمەتدەكى مەنەزلىرىنىڭ اسل آدى نەدر؟

سۇئال رەداقتور: على اكبرلى م. كاظم.

محترم اوقوجولار!

مجموعه مزك بو سايه اداره دن آساي اولمايان برچوق سيلردن دولاي كه چيكيدينگندن عذرديله رز. كه ليجك نومرولارلا و قلى وقتنده چيغماستا سمي اولونا چاقندر.

اداره.

داغستان خلق معارف قومسارلىقى طرفه قندن آيدا بر دقمه چيغماقدا اولان مصور علمي، آدي، اجتماعي و پيداغوزي «معارف بولي» مجموعه سنه 1929 نجى ايل ايجين آيونه توبلاناغنه باشلانمشدر:

تک نسخه سی ۶۰ قېكدن ۴۰ قېكه ائدريلر.

آيونه شرايطي:

يىللكي	۴	مات	۱۰	قېك
۶ آيلىي	۲	»	۱۰	»
۳ آيلىي	۱	»	۱۰	»

تک نسخه سی ۴۰ قېكدن.

داغستان م. ا. ش. جمهوريتى داخليته مجموعه يىزى بايقانان اوترى عموم مطبوعات قوتشرو- آچه تىلگى نمانده سي سعيد نظامى عبدالرحمانوف دائمي و كيليميزدر. مو كيليميزك قانظوراسى دريندهدر.

عنوان: دريد. قزى بك كوچسى نمره ۰۳۳۳.

458

Azərbaycan Milli
Kitabxanası